

Deklina zgodba, 2017

Jasmina Šepetavc

Ne dopusti, da bi te barabe pohodile: Deklina zgodba

Deklina zgodba | The Handmaid's Tale

leto 2017

avtor **Bruce Miller**

po zgodbi **Margaret Atwood**

država **ZDA**

dolžina **10 epizod, 47–57'**

Ko je leta 1985 kanadska pisateljica Margaret Atwood izdala svoj roman *Deklina zgodba* (The Handmaid's Tale), je na vprašanje, ali gre za znanstveno fantastiko, odgovorila, da ne, in ga feministično pretkano označila za spekulativno fikcijo: »Znanstvena fantastika ima pošasti in vesoljske ladje; spekulativna fikcija bi se lahko dogodila zares« (pojasni za *The Guardian* pozneje). Ko je Hulu, ameriška platforma videa na zahtevo, napovedal televizijsko adaptacijo danes že kultnega romana in ko je med samim snemanjem na ameriških volitvah zmagal Trump, se obdal s svojim kurčjevladjem (beri: skupino konservativnih, religioznih, bogatih in belih patriarhov), začel ukinjati reproduktivne pravice žensk, pravice LGBT-skupnosti, migrantov in vseh nebelskih skupnosti, se je Margaret Atwood oglasila še

enkrat: »Ne delamo več fikcije – delamo dokumentarec.«

Deklina zgodba je bila in je za veliko globalnih žensk vedno delno dokumentarna; zgodba o tem, kako hitro in z lahkoto na tapeto političnih bojev pridejo ženska telesa, kako samoumevno se nanje gleda kot na meso, ki izpolnjuje določene funkcije, kako so bile vse pravice, na katere danes nekoliko pasivno včasih sploh ne pomislimo, četudi se nam proti njim vrtijo filmi na glavnem mestnem trgu, izborjene skozi nasilje in preko njega, če pa kdo potihem omeni besedo feminizem, nas prepričujejo in trepljajo po glavah, češ, kaj vse se je spremenilo v tisočletjih in stoletjih in desetletjih. Tvoja stara mama je rodila enajst otrok, prvega pri 14 letih. Tvoja babica jih je imela osem in zgarane noge. Prva je hodila kilometre daleč v vaški vodnjak po vodo, možu se je prvič uprla, da je lahko poslala otroke na univerzo. Druga je vsak dan vstala ob petih, cel dan garala na polju, zvečer pa se na podstrešju skrivaj učila brati in pisati. Mikroupori, centimeter za centimetrom, generacije za generacijo, mali premiki mej, velike investicije v prihodnosti hčera in vnukinj in pravnukinj, neartikulirani feminizmi generacij, ki prerastejo v artikulirane boje množic in nato v samoumevnost, kjer nismo pozorni. In v tej samoumevnosti se zgodi »spekulativna« Republika Gilead.

Premisa zgodbe je enostavna in poznana vsem ljubiteljem teorij zarote: verski fundamentalisti pomorijo ameriški kongres, obtožijo teroriste in ukinejo ustavo. Glavno junakinjo Offred (njeno ime izhaja iz dejstva, da je lastnina Freda Waterforda, enega od poveljnikov novega reda) srečamo kot dekle, eno izmed še plodnih žensk v državi, ki je zaradi onesnaževanja okolja svoje prebivalce dobesedno sterilizirala. Dekle so v hierarhiji nove družbe »posode«, ki jih njihovi poveljniki brez otrok – ker so njihove žene neplodne (nepredstavljuje je namreč, da bi bil neploden kak moški) – mesečno oplojujejo v bizarnem posiljevalskem ritualu, ob katerem so žene poveljnikov prisotne. Poleg žena, ki so delile vrednote svojih mož samo zato, da so postale malo bolj gloričiran odpadke zgodovine kot druge ženske v Gileadu, in dekel, kosov mesa s plodno funkcijo, so tu še marte, neplodne gospodinjske pomočnice; tete, brutalne učiteljice bodočih dekel; in prostitutke (potreba po najstarejši obrti je pač močnejša od srda boga). Vsi, ki kršijo zapovedi teokracije, so bodisi ubiti bodisi poslani v kolonije, čistit toksično nesnago, ki jih v nekaj letih ubije.

Televizijska **Deklina zgodba** (The Handmaid's Tale, 2017, Bruce Miller) se od romana v bistvenih potezah razen dveh ne razlikuje: če so fundamentalisti v knjigi vse črnice poslali v kolonije ali ubili (češ da so potomci Noetovega sina Hama in zato prekleti), so se ustvarjalci serije odločili proti temu. Navsezadnje nova teokracija deluje v kapitalistični maniri: vsako žensko meso je možno posedovati in vsako je uporabno, dokler lahko rojeva, ne glede na barvo kože,

spolno usmerjenost ali manjkajoči del telesa. Tako v eni zgodnejših scen pripeljejo k tetam nova plodna dekleta, med njimi Offred. Ko se ena upre, jo tete oslepijo na eno oko, še bolj pretresljiva usoda pa pozneje čaka Ofglen, Offredino partnerico (vsaka izmed dekel ima za dnevne nakupe partnerico; ta opravlja še funkcijo potencialne vohunke), ki je v televizijski adaptaciji lezbijka, v Gileadu pa to pomeni, da je spolna izdajalka.

Offred nas vodi skozi del zgodbe z notranjim dialogom (podobno kot v romanu), skozi katerega razkriva psihološko razpetost ujetništva: med paranojo in strahom, med resignacijo in vzdržljivostjo. Včasih so monologi morbidno smešni, ko si na primer Offred in Ofglen ogledujeta zid izdajalcev, kjer visijo duhovnik, zdravnik in gej z roza trikotnikom: »Mislim, da sem nekoč slišala ta vic. Ni se končal tako.« *Flashbacki* na njeno staro življenje v luči sedanjega delujejo pretresljivo, ker so popolnoma poznani, in skozi zlovesče indice napovedujejo razplet dogodkov, ki so jih vsi ignorirali – zabava na faksu s prijateljico Moiro; čakanje Uberja; nosečnost in prazna porodnišnica; dogodek, ko ju z Moiro natakatar neizzvano zmerja kot cipi; bančna kartica jima več ne dela; Luke, njen mož, pravi, da bo vse minilo, Moira, lezbična aktivistka, ve, da ne bo; vse ženske izgubijo službe; protesti se sprevržejo v klavnice; njo, Luka in njuno hčer pa dobijo, ko poskušajo prečkati mejo v Kanado. Vmes Offred nakupuje pomaranče v supermarketu brez napisov (ženske ne smejo več brati), govori o vremenu in Njegovi milosti (drugo je preveč tvegano) in ne more narediti niti samomora (stekla so dodatno utrjena, da jih ni mogoče razbiti). Fotografija *indie* režiserke Reed Morano (ki je režirala prve tri dele) vzpostavi visok standard z izjemnim prikazom plejade emocij v tišini, emocij, ki nakazujejo skrajne zmogljivosti človeškega organizma, meje, do koder lahko sploh še vzdrži. Kamera išče fokus, prikaže obraz čisto od blizu in ga, preplavljena s presežkom tega, kar vidi, kar je mogoče pokazati, zabriše. Trenutki intenzitete, kjer obraz postane pokrajina in kjer gledalca

zadane vsa groza videnega, je nekaj, kar *Dekline zgodbo* dela za izjemno televizijsko grozljivko, ki je veliko bolj oprijemljiva kot pošasti v omarah.

Margaret Atwood in televizijska adaptacija njenega romana si niti ne delata utvar o ženski solidarnosti, ki bi odrešila svet, o ženskah, ki bi skupaj rešile same sebe in druga drugo. Ženske v *Deklini zgodbi* so postavljene druga proti drugi, v odnos paranoje in vohunjenja, poniževanja in spletkarjenja. Serena Joy, poveljnikova žena, je rigidna konservativka, ki sovražnika ne vidi v svojem možu (od katerega jo lahko loči le bog, pravi), temveč v Offred. Niti niso vse ženske pripravljene na boj spričo šoka nenadne transformacije. Ofglen se izkaže za nekdanjo univerzitetno profesorico, ki so jo ujeli, ko je poskušala zbežati z ženo in sinom, za razliko od skoraj vseh ostalih intelektualk pa so ji prizanesli, ker je plodna. Ofglen je dejavna revolucionarka, upornica, Offredin upor pa je sprva tih. Upor v notranjosti, osredotočen na iskanje hčere, na to, da zdrži vsak dan posebej. In v tem je ključna poanta, Offred je model večinskosti, model čakanja, da slabo mine, in vzdržljivosti, ki jo napaja moč vere v napredek. Napredek, ki ga ima za nepovratnega, življenje dan za dnem. Dokler enkrat slabo ne mine, dokler ne pride časovni prerez, ki jo pahne v nepredstavljivo realnost. V tem smislu je Elisabeth Moss genialna izbira za glavno vlogo: Peggy iz **Oglaševalcev** (Mad Man, 2007–2015, Matthew Weiner) si feministično utira pot skozi mačizem ameriškega oglaševanja 60. let 20. stoletja z upanjem, da se bo zanjo nekaj spremenilo (in se). Preden Offred postane dekla, ne živi toliko v času blažene nevednosti, temveč utajitve – kar velja za velik del žensk, vsaj tistih, ki si utajitev lahko privoščijo, čeravno ta zahteva velike mentalne napore spregledovanja malih in velikih mačizmov vsakdana in tlačenja strahu. Živi v času, do katerega so babice in prababice in matere in Peggy in lezbijke in črnke in domorodke in migrantke in in in ... malo po malo izborile pravice, ki jih preveč ljudi sprejema z nevhaležno samoumevnostjo. Offred postane politična šele, ko se ji zruši ves svet, fikcija *Dekline zgodbe* pa nas uči, da je do takrat lahko že prepozno. Zato si je dobro že danes napisati na svojo in še kakšno tujo steno izrek, ki ga za sabo pusti anonimna ženska in Offred reši življenje: *Nolite te bastarades carborundorum!*¹ E

Deklina zgodba, 2017

¹ »Ne dopusti, da bi te barabe pohodile.«